

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลังและความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างต่อเนื่องกว่าสามทศวรรษแล้ว งานศึกษาวิจัยที่มีอยู่จำนวนมากนั้น กระจุกกระจายอยู่ตามสถาบันวิชาการและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ยากในการศึกษาค้นคว้าเพราะขาดการจัดระบบข้อมูลที่สืบค้นได้ง่าย ทำให้ประมวลภาพรวมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยได้ยาก ไม่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ ทั้งยังทำให้การพัฒน่องค์ความรู้และทิศทางการวิจัยเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไม่ครบถ้วนและมีความซ้ำซ้อน ขาดมิติของการเปรียบเทียบให้เห็นเงื่อนไขของความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลงประเด็นการศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ

โดยได้มีองค์กรต่าง ๆ รวมไปถึงการศึกษาที่พยายามรวบรวมฐานข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ อาทิ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ได้ริเริ่มโครงการพัฒนาฐานข้อมูลงานวิจัยทางชาติพันธุ์ขึ้น โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ ผู้เชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์วิทยาเป็นหัวหน้าโครงการ ซึ่งทำการรวบรวมและจัดระบบข้อมูลงานวิจัยทางชาติพันธุ์ในประเทศไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ที่มีอยู่ตามสถาบันทางวิชาการต่าง ๆ ให้สามารถสืบค้นได้ง่ายและรวดเร็ว นักวิจัยซึ่งอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ สามารถค้นคว้าผ่านฐานข้อมูลออนไลน์ได้โดยสะดวก และศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ได้จัดทำและพัฒนาศูนย์ข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ในภาพพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากการรวบรวมฐานข้อมูลงานวิจัยด้านชาติพันธุ์ในประเทศไทยของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) แสดงให้เห็นสัดส่วนงานวิจัยด้านชาติพันธุ์ในประเทศไทยกับงานวิจัยด้านชาติพันธุ์เปรียบเทียบกับงานวิจัยในฐานข้อมูล ตั้งแต่ปี 2450 - ปัจจุบัน(2555) พบว่างานวิจัยด้านชาติพันธุ์ในประเทศ มีสัดส่วนที่ร้อยละ 97.28 ส่วนงานวิจัยด้านชาติพันธุ์เปรียบเทียบกับงานวิจัยในฐานข้อมูล มีสัดส่วนที่ร้อยละ 2.72 เป็นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ มีงานวิจัยจำนวน 5 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง ผู้ลาว โซ่ง ไตดำ มีงานวิจัยจำนวน 3 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง มีงานวิจัยจำนวน 3 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ มีงานวิจัยจำนวน 2 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง มีงานวิจัยจำนวน 19 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์พวน ไทพวน มีงานวิจัยจำนวน 3 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ภูไท มีงานวิจัยจำนวน 3 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ จกอคนยอ กะเหรี่ยง มีงานวิจัยจำนวน 12 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ไทหย่า มีงานวิจัยจำนวน 1 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยมุสลิม มีงานวิจัยจำนวน 14 เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง ไทยแดง มีงานวิจัยจำนวน 3 เรื่อง และกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ ย้อ ญ้อ โย มีงานวิจัยจำนวน 2 เรื่อง¹ แต่ทั้งนี้การศึกษางานวิจัยในกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ยังขาดการรวบรวมงานวิจัยที่ศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์อีกหลายกลุ่ม เช่น จีน มอญ ญวน แกว ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม เป็นต้น

การศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ตามมโนทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) เป็นมโนทัศน์สำคัญมโนทัศน์หนึ่งที่นักมานุษยวิทยาใช้ในการจำแนกกลุ่มชนต่าง ๆ ซึ่งแพร่หลายในสาขาวิชามานุษยวิทยาตั้งแต่ทศวรรษของพ.ศ. 2490 เป็นต้นมา ก่อนหน้านี้นักมานุษยวิทยาให้ความสำคัญกับการจำแนกแบบแผนพฤติกรรมมนุษย์หรือ ที่นักมานุษยวิทยาเรียกว่า “วัฒนธรรม” มากกว่าการจำแนกตัวกลุ่มตนเอง (Jones. 2005 ; อ้างอิงจาก ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2551: 40)

นักมานุษยวิทยาบางกลุ่มในอังกฤษเริ่มให้ความสนใจในการจำแนกประเภทกลุ่มชนอย่างเช่น การใช้มโนทัศน์ tribe (แปลว่าเผ่าพันธุ์ หรือชนเผ่าในภาษาไทย) และตามมาด้วยการใช้มโนทัศน์อื่นๆ โดยนักมานุษยวิทยาอเมริกัน อย่างเช่น band (แปลว่า “กลุ่มชนเร่ร่อน”ในภาษาไทย) หรือ peasant (แปลว่า “ชาวนาชาวไร่” ในภาษาไทย) เพื่อให้เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนในเชิงวิวัฒนาการ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2551: 6)

การปรากฏตัวและการแพร่หลายของมโนทัศน์ “กลุ่มชาติพันธุ์” หรือ “ethnic group” อาจไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจนนัก แต่สันนิษฐานได้ว่าเชื่อมโยงกับกระแสความเคลื่อนไหวของนักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์อื่นๆในเรื่องสิทธิมนุษยชน

¹ สืบค้นจาก http://www.eighteggs.com/sac_new/ethnicredb/story.php

คำว่า “ethnic group” หรือกลุ่มชาติพันธุ์ จะมีความหมายที่เป็นกลางมากกว่ากล่าวคือ ไม่ได้บ่งบอกประเภทหรือระดับคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่เหนือกว่าหรือต่ำกว่า เพียงแต่บ่งบอกว่า เป็นกลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในระยะแรกการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์เป็นการจำแนกโดยนักมานุษยวิทยาหรือนักภาษาศาสตร์ ดังนั้น การให้ความหมายกับ “กลุ่มชาติพันธุ์” จึงมีความหลากหลาย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพิจารณาปรากฏการณ์ที่ต่างกัน และจากต่างมุมมองกัน ทำให้มีอานิยามคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ได้อย่างชัดเจนแน่นอน ฉะนั้นการศึกษาและจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีความคลุมเครือในการที่จะแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างชัดเจน

หากพิจารณาเฉพาะพื้นที่ในกรุงเทพมหานครจะพบว่าปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายกระจายอยู่ทั่วบริเวณกรุงเทพมหานคร ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์จีน มอญ ลาว มุสลิม แขก ฉวน เป็นต้น ทั้งที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่มีบรรพบุรุษได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยสาเหตุการอพยพจากการถูกกวาดต้อนเป็นเชลยจากสงคราม จึงลี้ภัยมาอยู่ในประเทศไทย บางกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น จีน อพยพเข้ามาในกรุงเทพมหานครเพื่อการค้าขาย เป็นต้น นอกจากนี้ในปัจจุบันยังก่อให้เกิดกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จำนวนมากที่เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร สาเหตุส่วนใหญ่เนื่องมาจากการทำธุรกิจ จึงทำให้ในกรุงเทพมหานครบางย่าน เช่น ย่านสุขุมวิท มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ญี่ปุ่น เกาหลี อินเดีย เป็นต้น

กรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศไทยมีความทันสมัยและความเจริญตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 – 10 มีเป้าหมายเพื่อให้สังคมพัฒนาไปสู่ความทันสมัยเท่าเทียมกับประเทศพัฒนาแบบชาติตะวันตก ทำให้สังคมไทยได้นำวัฒนธรรมบางส่วนเข้ามาใช้ บ้างก็นำวัฒนธรรมตะวันตกมาผสมผสานให้เข้ากับความเป็นไทย จึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่หลากหลายมากขึ้นในสังคมไทย เพื่อพัฒนาประเทศสู่ความเป็นสากล การนำไปสู่การพัฒนาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์อพยพเข้ามาอาศัยในย่านต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร เพื่อต้องการดำรงชีวิตแบบคนเมือง เพื่อการค้าขาย และการเข้ามาเป็นแรงงานในระบบทุนนิยมเพื่อเลี้ยงปากท้อง กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันตามบริบทของวิถีการดำรงชีวิต บางกลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มานาน บางกลุ่มชาติพันธุ์อพยพเข้ามาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางด้านธุรกิจ

กรุงเทพมหานครหากเปรียบเทียบขนาดของพื้นที่กับจังหวัดอื่นๆในประเทศไทย พบว่าเป็นเพียงพื้นที่เล็กๆส่วนหนึ่งที่สะท้อนภาพแสดงถึงมิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่กระจายตัวอาศัยอยู่ตามพื้นที่ต่างๆในเมืองหลวงแห่งนี้ ดังนั้นการสร้างความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมกลุ่มชนต่างชาติพันธุ์จึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ความเชื่อมโยงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในกรุงเทพมหานครที่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมไทย

ปัจจุบันงานศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานครมีการศึกษาทั้งชาวต่างชาติและคนไทยเป็นผู้ศึกษา แต่งานศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร อาจเนื่องมาจากว่ากลุ่มชาติพันธุ์จีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นตามย่านต่างๆในกรุงเทพมหานคร และมีการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แสดงออกอย่างโดดเด่นชัดเจน ส่วนใหญ่กลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลูกหลานเรียนหนังสือและทำงานดี จึงมีฐานะทางสังคมในประเทศไทย จึงอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่เป็นประเด็นทำให้การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จีนถึงมีจำนวนมาก ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีกลุ่มต่างชาติเข้ามาศึกษาด้านพฤติกรรมของกลุ่มคนในกรุงเทพมหานคร และภายหลังเริ่มมีการศึกษาวิจัยเพิ่มมากขึ้นในระดับอุดมศึกษา แต่การศึกษาทั้งหมดนี้ยังไม่มีการวิเคราะห์ถึงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว มีแต่เพียงการศึกษาถึงวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เท่านั้น

ดังนั้นงานวิจัยการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บริเวณชายแดนหรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ และมีการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆของประเทศไทย โดยส่วนใหญ่งานวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีลักษณะการศึกษาทางด้านอัตลักษณ์แทบทั้งสิ้น แต่ทว่างานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองหรือในกรุงเทพมหานครนั้น มีงานวิจัยศึกษาค่อนข้างน้อยมาก

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. ศึกษาองค์ความรู้ด้านกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร
2. สำรวจสถานภาพงานวิจัยด้านชาติพันธุ์
3. จัดทำแผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ในแง่พื้นที่กำหนดเฉพาะพื้นที่ในการศึกษาเฉพาะกรุงเทพมหานคร ส่วนในแง่เนื้อหา รายละเอียด กำหนดในเนื้อหาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการศึกษาวิจัย มิใช่การเขียนเชิงเอกสารท่องเที่ยว หรือแนะนำสถานที่เท่านั้น เนื่องจากงานวิจัยจะมีระเบียบวิธีที่กำหนดลักษณะการศึกษาไว้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้องค์ความรู้และสถานภาพกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร รวมทั้งแผนที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้เคยพำนักอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน งานการศึกษายังสามารถนำมาเป็นหนังสือและตำราประกอบการเรียนในวิชาชาติพันธุ์ศึกษา สำหรับนิสิตในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และผู้สนใจทั่วไป

นิยามศัพท์

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมบางประการร่วมกัน และมีความคิดว่าตนเองมีส่วนร่วมเชิงจิตสำนึกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาสถานภาพงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาทางชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้มีการอพยพย้ายถิ่นกันไปมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งเป็นกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน และบางกลุ่มชาติพันธุ์ก็เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในกรุงเทพมหานคร ดังนั้นในกรุงเทพมหานครจึงมีผู้คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์มากมายหลากหลายกลุ่ม และด้วยความหลากหลายของกลุ่มคนต่างชาติพันธุ์ย่อมมีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม แต่เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างต้องมาอยู่ร่วมกันกลุ่มชาติพันธุ์อื่นต้องมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงที่จะอยู่

ร่วมกัน และบางกลุ่มชาติพันธุ์อาจยังคงอ้างความเป็นอัตลักษณ์ของตนไว้อยู่ สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิด 4 ประการด้วยกัน คือ

1.แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ (ethnic group and identity)

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มสมาชิกที่มีสายเลือดหรือมีเชื้อชาติเดียวกัน และมีวัฒนธรรมร่วมกันหรือเป็นกลุ่มของสมาชิกที่มีความเหมือนกัน ซึ่งความเหมือนกันนั้นอาจจะถูกพิจารณาด้วยตัวเองหรือจากผู้อื่นบนพื้นฐาน แห่งข้อจำกัด ที่ผิดจากสมาชิกของกลุ่มอื่น ๆ ข้อจำกัดดังกล่าวนี้ อาจจะเป็นเรื่องของสายเลือด วัฒนธรรม ภาษา เศรษฐกิจ ศาสนาและการปกครอง โดยทั่วไปมักจะเป็นการคาดหวังกันว่าในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ต้องมีสิ่งที่กล่าวมาแล้วเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งแม้ว่าจะไม่เป็นไปตามที่คาดหวังตาม แต่กลุ่มชาติพันธุ์จะต้องเป็นกลุ่มสมาชิกของชนชาติเดียวกันและการรวมกันเข้า เป็นกลุ่มต้องมีข้อจำกัดหรือขอบเขตที่แน่นอน (Bernard & Spencer. 1996: 292)

สำหรับคำว่า อัตลักษณ์นั้น ศาสตราจารย์ Erikson (as cited in Bernard & Spencer, 1996, p. 292) นักจิตวิทยาวิเคราะห์ได้นำมาใช้เป็นคำทั่วไป ซึ่งหมายถึงความเป็นตัวเองที่แตกต่างจากผู้อื่น หรือคำถามจากคำตอบว่า "Who am I?" (Brown. 1991: 476)

อัตลักษณ์มี 2 แบบกล่าวคือ อัตลักษณ์ส่วนตัว (self identity) หรือที่เรียกว่า อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (personal identity) ซึ่งหมายถึงลักษณะเฉพาะทางกายภาพ บุคลิกส่วนตัวหรือสิ่งที่แสดงออกตามความเป็นจริงของคนคนหนึ่ง อีกแบบหนึ่ง คือ อัตลักษณ์ของสังคม (social identity) ซึ่ง Tajfel (as cited in Bernard & Spencer. 1996: 293) ได้ให้คำจำกัดความว่า คือ "กลุ่มสังคมที่ปัจเจกบุคคลพึงมีสิทธิที่เข้าไปร่วมหรือเป็นสมาชิกของกลุ่ม" ทั้งนี้สิ่งที่มาพร้อมกับสมาชิกของกลุ่ม อาจจะมีทั้งในด้านอารมณ์ ค่านิยม และความรู้

อัตลักษณ์ส่วนบุคคลจะแตกต่างกันไปตามเพศ ส่วนในระดับกลุ่มสังคมสมาชิกก็จะเน้นความแตกต่างของอัตลักษณ์ของชนชั้นหรือ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นต้น สำหรับพื้นฐานของอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น Taylor and Simard (as cited in Bernard & Spencer. 1996: 292) มีความเห็นว่า "ความหมายด้านอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น มีส่วนขึ้นอยู่กับความจำกัดของปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้องกันทางด้านเครือญาติ ของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งกับอีกชาติพันธุ์หนึ่ง" ซึ่ง Erikson ให้ความเห็นว่าต้องมีส่วนร่วมกันในการจัดการกำหนดเรื่องบทบาทและสถานภาพทาง สังคมด้วย อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์หนึ่งย่อมผิดจากอัตลักษณ์ของอีกชาติพันธุ์อื่น ด้วยมีพื้นฐานสำคัญเกี่ยวกับ

ชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติที่แตกต่างกัน ทั้งนี้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังอาจขึ้นอยู่กับพื้นฐานของระบบสังคม ระบบความรู้ รูปแบบค่านิยม รูปแบบ ของสัญลักษณ์ รวมทั้งการจัดตั้งองค์กรหรือขั้นตอนของระบบต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ชาติรู้จักธรรมชาติดี และสามารถปรับปรุงเงื่อนไขทางธรรมชาติได้ ในขณะที่เดียวกันก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของอุปนิสัยในความเข้าใจ และพัฒนาการทางด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ชาติพันธุ์ที่ยึดในเรื่องอัตลักษณ์มากเกินไป ย่อมก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเล็ก ๆ หรืออาจจะพัฒนาเป็นกลุ่มใหญ่ แล้วแยกออกกลุ่มเขากลุ่มเราหรือกลุ่มนอกและกลุ่มใน อันเป็นผลส่งต่อไปยังการพัฒนาสังคมอย่างมาก ทั้งนี้หากกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยเหล่านั้นสามารถอยู่รวม กันได้ดี เพราะการแบ่งกลุ่มยังไม่ชัดเจนและไม่รุนแรงนัก สังคมนั้น ๆ ก็จะสามารถพัฒนาและร่วมมือกันจัดกิจกรรมได้หลากหลายอย่าง อันจะส่งผลให้สังคมเจริญรุดหน้าไปได้อย่างรวดเร็ว แต่ถ้าหากกลุ่มนอกกลุ่มในหรือกลุ่มเขากลุ่มเรา นั้น มีแนวคิดหรือแนวปฏิบัติที่ตรงกันข้าม ความขัดแย้งรุนแรงย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา อันเป็นผลต่อความสงบสุขของสังคมนั้น ๆ ความจริงแล้วการเห็นว่าตนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด มิได้ขึ้นอยู่กับกรอบหรือข้อจำกัดที่เป็นไปตามกำหนดเท่านั้น ความสำนึกในชาติพันธุ์ต่างหากที่เป็นสิ่งบ่งบอกและชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ตนอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ใด (อมรา พงศาพิชญ์. 2531: 86-87) เมื่อเรามองให้ลึกลงไปอีก ความเป็นชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ ไม่ได้หมายความว่า ชาติพันธุ์นั้นจะมาจากที่เดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน มีความเชื่อเหมือนกันทั้งหมด ซึ่งแท้จริงแล้วในกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ ยังมีความแตกต่างกันในด้านภาษา รายละเอียดทางวัฒนธรรม ประเพณี แหล่งที่เกิด อาชีพที่ทำ

ความแตกต่างกันในหลากหลายด้านของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน อาจเห็นได้จากเพลงพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก และเรื่องเล่าปรัมปรานิยาย (สุเทพ สุนทรภัสช์. 2519: 186) ซึ่งนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมของยุคปัจจุบัน ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์อีกอย่างหนึ่ง ที่จะละเอียดไม่ได้ คือ เรื่องของ "Myths" หรือปรัมปรานิยาย นิยายพื้นบ้าน ซึ่งจะเป็นกุญแจสำคัญทำให้เราเข้าใจอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้อย่างถ่องแท้ (Archer. 1996: 2) เมื่อกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ สิ่งที่จะต้องคิดถึงต่อไปก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ จนก่อให้เกิดการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม เมื่อช่วงเวลาเป็นไปยาวนาน อัตลักษณ์ของบางกลุ่มชาติพันธุ์อาจหายไปหรือถูกรอบงำ หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งอาจขยายออกเพราะได้รับความนิยม จากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งอาจจะมากหรือน้อยก็ได้ แต่อย่างไรก็ดีกระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากกระบวนการสังสรรค์ระหว่าง วัฒนธรรมแล้ว ผลที่ได้รับไม่ว่าจะเป็นไปด้านส่งเสริมหรืออุปสรรคหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ได้ว่า เป็นการบูรณาการ หรือเป็นการขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิง ก็ล้วนส่งผลต่อการคงอยู่หรือการเปลี่ยนไปทางอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น ๆ เสมอ สิ่งที่ประกอบเป็นอัต

ลักษณะของชาติพันธุ์มิใช่กำหนดรูปแบบได้ในเวลาสั้นๆ หากแต่ต้องอาศัยพื้นฐานจากวิถีชีวิตช่วงเวลาในการตั้งถิ่นฐาน สภาพทางภูมิศาสตร์ ความเข้าใจในธรรมชาติที่ได้หล่อหลอมกันเป็นวัฒนธรรมของชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ และได้ตกทอดสืบต่อกันมานับชั่วอายุคน โดยมีข้อจำกัดทางอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ อันได้แก่ ภาษา การแสดงออกทางวัฒนธรรม ศาสนา วิถีบุรุษของชนชาติ เครื่องแต่งกาย เทศกาลหรือแม้แต่ภูมิปัญญาของสมาชิกในสังคม ก็คือ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ (ยุกติ มุกดาวิจิตร. 2548: 20) อัตลักษณ์ในแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ (postmodernism) เห็นความเป็นอคติทางชาติพันธุ์ในโมทัศน์ Race ทำให้หันไปใช้ Ethnicity แทน (อภิญา เฟื่องฟูตระกูล. 2546: 69)

2. แนวคิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

การผสมกลมกลืน (assimilation) เป็นกระบวนการหนึ่งที่เกิดขึ้นหลังจากมีการเกิดการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม แล้ว และเป็นกระบวนการสำคัญในการใช้วิเคราะห์การวิจัยเกี่ยวกับสังคมหลากหลาย ชาติพันธุ์ ที่มีการผสมกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์ ทั้งนี้เพราะการผสมกลมกลืนนั้นอาจจะเป็นไปเฉพาะภาพลักษณ์ภายนอก ดังที่ Padolsky กล่าวไว้ในทฤษฎีการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อการผสมกลมกลืนไม่สมบูรณ์ก็จะเกิดเป็นกลุ่มที่มี 2 วัฒนธรรมในคน ๆ เดียว ซึ่ง Berry (1980) เรียกว่าเป็นพวกชายขอบ (marginality) William and Ortega (as cited in Stodalska, 1998, p. 342) ซึ่งให้เห็นว่า การผสมกลมกลืนนั้นเป็นกระบวนการที่สามารถอธิบายเป็นรูปแบบตามระดับขั้นที่ แต่ละคนจะต้องผ่านรวม 3 ระดับ คือ การผสมกลมกลืนทางด้านพฤติกรรม (behavioral assimilation หรือเรียกอีกอย่างว่า acculturation) การผสมกลมกลืนทางด้านโครงสร้าง (structural assimilation หรือเรียกอีกอย่างว่า social assimilation) และการผสมกลมกลืนด้านการแต่งงาน (marital assimilation) ซึ่งเป็นการถูกกลืนจนหมด ไม่มีวัฒนธรรมตนเหลืออยู่ ซึ่งสิ่งนี้อาจเกิดขึ้นในระดับบุคคลของสมาชิกในสังคมของชนกลุ่มน้อย และระดับบุคคลของสังคมที่เป็นสังคมโดดเด่น (dominant society) กระบวนการนี้เป็นที่วิจารณ์และถกเถียงกันมากมาย เพราะเป็นผลสรุปซึ่งชี้ให้เห็นถึงความต่อเนื่องที่เริ่มต้นจากการสังสรรค์ ระหว่างวัฒนธรรม มักจบลงด้วยการผสมกลมกลืน ซึ่งความเป็นจริงแล้วการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมอาจจะไม่ได้ผลสรุปดังที่ Gordon กล่าวไว้เสมอไป Gordon ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับเรื่องการผสมกลมกลืนว่ามีความใกล้เคียงกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมาก การที่กล่าวว่าชาติพันธุ์ใดถูกผสมกลมกลืนอย่างสมบูรณ์หรือไม่ Gordon ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ 6 ประการดังนี้ (Gordon as cited in Stodalska. 1998: 342)

- 1) การผสมกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรม (culture assimilation)
- 2) การผสมกลมกลืนทางด้านโครงสร้าง (structural assimilation)
- 3) การผสมกลมกลืนทางการแต่งกาย (marital assimilation)
- 4) การผสมกลมกลืนทางด้านอัตลักษณ์ (identity assimilation)
- 5) การผสมกลมกลืนทางด้านทัศนคติ (attitude receptional assimilation)
- 6) การผสมกลมกลืนทางด้านพฤติกรรม (behavioral receptional assimilation)
- 7) การผสมกลมกลืนทางด้านสัญชาติ (civic assimilation)

จากหลักเกณฑ์ 7 ประการ ก็มีนักวิชาการหลายท่านให้ความเห็นว่า การผสมกลมกลืนในด้านพฤติกรรมและทัศนคตินั้น ไม่ได้มาจากการผสมกลมกลืนก่อน ทั้งนี้เพราะมีการแต่งงานก่อนขั้นตอนดังกล่าวจึงอาจจะเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงแต่งงานก็ได้ ดังนั้นการลำดับขั้นตอนของการผสมกลมกลืนของ Gordon จึงยังเป็นที่อภิปรายกันอยู่ แต่นักสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รุ่นใหม่ เช่น William and Ortega (as cited in Stodalska. 1998: 335) กลับมองเห็นว่า การผสมกลมกลืนนั้นควรเน้นเพียง 3 ด้านเท่านั้น ก็สรุปได้ว่า ชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้ถูกกลืนหายไปแล้ว นั่นก็คือ

- 1) การผสมกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรม (cultural assimilation)
- 2) การผสมกลมกลืนทางด้านโครงสร้าง (structural assimilation)
- 3) การผสมกลมกลืนทางด้านพฤติกรรม (behavioral receptional assimilation)

3.แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง (culture and culture change)

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสังคมมนุษย์ และเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม นอกจากนั้นวัฒนธรรมยังเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม หรือความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคมด้วย (จางง์ อติวัฒนสิทธิ์. 2540: 15) ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม อาจแปรเปลี่ยนไปตามภูมิหลังของผู้ให้คำนิยาม ดังที่ Kraeber and Kluckhohn (2007) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันในบทความเกี่ยวกับวัฒนธรรม ได้กล่าวไว้ว่าความหมายของคำว่า Culture นั้น ได้ให้คำจำกัดความไว้มากถึง 156 อย่าง ซึ่งเขาได้รวมไว้ใน 6 หมวดด้วยกัน คือ การให้คำนิยามในความเชิงพรรณนา (descriptive) เชิงประวัติศาสตร์ (historical) เชิงบรรทัดฐาน (normative) เชิงจิตวิทยา (psychological) เชิงโครงสร้าง (structural) และเชิงประวัติความเป็นมา (genetic) (Bernard & Spencer. 1996: 136) วัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงศิลปะชั้นสูงหรือมารยาทชั้นสูงที่บางคนมักจะกล่าวว่า บุคคลผู้นั้นมีวัฒนธรรม เนื่องจากการแต่งตัวดี มีมารยาทดี และบุคคล

ผู้นั้นไม่มีวัฒนธรรม เพราะแต่งตัวสกปรก พุดจาไม่มีกาลเทศะ ทั้งนี้เนื่องจากการใช้คำว่า วัฒนธรรม ในความหมายของประเพณีนั่นเอง (งามพิศ สัตย์สงวน. 2543: 20-23) Seel (2000) กล่าวไว้ใน "Culture Complexity New Insights on Organizational Change" ว่าการให้ความหมายของ วัฒนธรรมนั้นหากไปติดอยู่กับความหมายที่ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งของ ที่ขึ้นอยู่กับองค์กรนั้นองค์กรนี้ เราจะมองไม่เห็นอะไรที่แตกต่างจากการให้คำนิยามแบบเดิม ๆ ดังนั้น จึงมีผู้ให้คำจำกัดความของ คำว่าวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป ดังเช่น Harrison and Stokes (as cited in Seel. 2000) ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมในแง่ของอำนาจ บทบาท ความสำเร็จหรือการก้าว อย่งเช่น Handy (as cited in Seel. 2000) ได้ให้คำนิยามของ Culture ในแง่ใหม่เปรียบเทียบกับเทพเจ้ากรีก ในบทความเรื่อง Gods of Management ว่า Culture มีลักษณะเป็น Club (Zeus) เป็น Role (Apollo) เป็น Task (Athena) หรือเป็น Existential (Dionysus) เป็นต้น (Seel, 2000)

เสฐียรโกเศศ (2524: 5) กล่าวถึงวัฒนธรรมอย่างน่าฟังว่า "วัฒนธรรมตามความหมายของ วิชามานุษยวิทยา ได้แก่ สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนในสวนรวมของสังคมจะคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร มีความเชื่ออย่างไร ก็แสดงออกให้ปรากฏเห็นเป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การละเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจนเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่คนในสวนรวมสร้างขึ้น เช่น สิ่งอันจำเป็นแก่วิถีชีวิต และการครองชีพ มีเรื่องปัจจัยสี่ เครื่องมือ เครื่องใช้ เหล่านี้เป็นต้น ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อที่ สำแดงออกให้ปรากฏเป็นสิ่งต่าง ๆ แล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วคน มีการเพิ่มเติมเสริมสร้าง สิ่งใหม่ ปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากัน นี่คือ ความหมายของวัฒนธรรม"

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรม คือ พิมพ์เขียว (รูปแบบที่กำหนดไว้) สำหรับชีวิต ความเป็นอยู่ที่สังคมมนุษย์ต้องมีส่วนร่วม ทั้งนี้รวมถึงเรื่องของสัญลักษณ์ ความรู้ ความเชื่อ และ ค่านิยม (Harper. 1989: 19) ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มึลักษณะดังนี้ คือ (จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. 2540: 16-18)

- 1) เป็นแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ทั้งนี้รวมถึงด้านทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ วัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งอาจมีรูปแบบแตกต่างกันไป
- 2) เป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน
- 3) เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา
- 4) เป็นสิ่งที่สร้างความพึงพอใจแก่มวลมนุษย์ได้
- 5) เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้
- 6) เป็นสิ่งที่เป็ผลรวม หรือการผสมทางวัฒนธรรม

7) เป็นรูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องปฏิบัติตาม

8) เป็นลักษณะเหนืออินทรีย์

ประเภทของวัฒนธรรม ในสังคมของมนุษย์อาจแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์จับต้องไม่ได้ เช่น ภาษาพูด ระบบความเชื่อ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน วัด ศิลปกรรม ตลอดจนเครื่องใช้ใน ชีวิตประจำวัน (จ้านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่น ๆ. 2543: 20)

ลักษณะของวัฒนธรรม ในสังคมมนุษย์หนึ่ง ๆ หากเป็นสังคมเล็กอาจประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์เดียว วัฒนธรรมเดียว มีวิถีชีวิตที่เหมือนกัน แต่ในสังคมใหญ่ย่อมมีความสลับซับซ้อนไปด้วยหลายชาติพันธุ์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน วิถีชีวิตที่เป็นรูปแบบเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของตน สังคมใดที่มีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่เป็นเจ้าของพื้นที่ วัฒนธรรมของพวกเขาก็จัดว่าเป็นวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีคนจำนวนน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอยู่ในถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ก็จัดว่าเป็นอนุวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมรอง เช่น ประเทศไทยมีชาวไทยเป็นชนกลุ่มใหญ่เป็นเจ้าของประเทศ วัฒนธรรมของชนชาติไทยจึงจัดเป็นวัฒนธรรมหลัก ภาษาที่ใช้ในราชการ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม จึงถือของชนชาติไทยเป็นหลัก ส่วนวัฒนธรรมจีน ชาวมุสลิม ชาวลาว เขมร กูย เป็นต้น ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินไทย ล้วนถูกจัดเป็นวัฒนธรรมรอง เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวเป็นชนกลุ่มน้อยนั่นเอง แต่เนื่องด้วยชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลายาวนาน และร่วมกันช่วยพัฒนาประเทศชาติ จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมบางอย่างที่หลายกลุ่มชนหลายเชื้อชาติได้ยึดถือปฏิบัติ ร่วมกัน เช่น ภาษาที่ใช้ มารยาทในการเข้าสังคม การจัดงานร่วมกันของทางราชการ การปฏิบัติและข้อห้ามข้อควรทำต่าง ๆ ล้วนจัดว่าเป็นวัฒนธรรมสากลได้ ดังนั้นในสังคมขนาดใหญ่ วัฒนธรรมที่ประกอบกันอยู่นั้น คือ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมรอง และวัฒนธรรมสากล (จ้านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่น ๆ. 2543: 24) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง (dynamic) เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ การที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคม นั้น ๆ ว่าได้เปิดรับสิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามากระทบได้มากน้อยเพียงไร หรือจะปิดกั้นไม่ยอมรับเลยแล้วปล่อยให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเองอย่างช้า ๆ ในกรอบที่ขีดกั้นไว้ ซึ่งการจำกัดขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงนั้น อาจออกกฎหรือการจำกัดด้วยข้อห้ามก็ได้ วัฒนธรรมยังหมายถึง ผลผลิตและสิ่งของด้วย (Friedman. 1994: 1)

กระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีดังต่อไปนี้

1) การประดิษฐ์คิดค้น (invention) หมายถึงด้านเทคโนโลยี อันได้แก่ การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งทำให้วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ เข้าสู่ยุคใหม่ เช่น ระบบการขนส่งที่เดิมมีการใช้เกวียน ต่อมาเปลี่ยนเป็นรถ มีรถไฟ รถไฟฟ้า รถใต้ดิน โทรศัพท์บ้านก็วิวัฒนาการมาเป็นโทรศัพท์มือถือ หรือการส่งจดหมายทางไปรษณีย์ก็วิวัฒนาการมาเป็นการส่งจดหมายถึงกันด้วยระบบ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น นอกจากนี้การประดิษฐ์คิดค้นยังหมายถึงด้านความคิดที่เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ที่ผู้คนได้นำไปใช้ในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ (Merton อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2547, หน้า 532)

2) การแพร่กระจาย (diffusion) ในสังคมใหญ่ที่มีหลากหลายวัฒนธรรม อยู่ในความเกี่ยวข้องกันอย่างผสมกลมกลืน หรือขัดแย้งกับวัฒนธรรมอื่น อันอาจจะเป็นวัฒนธรรมหลัก ซึ่งเป็นแก่นกลางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมรอง ทั้งนี้การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอาจเป็นไปในแนวดิ่งหรือแนวนอนก็ได้ ทั้งนี้การแพร่กระจายทั้งสองแนวดังกล่าว จะเป็นไปตามความเป็นจริงของสังคมที่จะต้องปรับเปลี่ยนทั้งสองแนวอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อใดและลักษณะใด อมรา พงศาพิชญ์ (2547, หน้า 6-7) นักวิชาการเชื่อว่าสังคมที่มีวัฒนธรรมเหมือนกันเป็นเพราะการแพร่กระจายของ วัฒนธรรม จากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่ง และเมื่ออีกวัฒนธรรมหนึ่งยอมรับการแพร่กระจายแล้ว ก็จะทำให้วัฒนธรรมนั้น ๆ เหมือนกันไปด้วยโดยไม่จำเป็นต้องมีจุดกำเนิดร่วมกันก็ได้ แต่ต้องเน้นในเรื่องของเขตวัฒนธรรม และองค์ประกอบของวัฒนธรรมแต่ละส่วนด้วยการศึกษาเรื่องของวัฒนธรรมและการแพร่ กระจายวัฒนธรรมนั้นต้องคำนึงถึง มีดังนี้ (อมรา พงศาพิชญ์, 2547, หน้า 11)

2.1) เขตวัฒนธรรม และศูนย์กลางวัฒนธรรมที่อาจเปลี่ยนแปลงได้

2.2) องค์ประกอบของวัฒนธรรมของแต่ละเขตอาจเปลี่ยนแปลงเมื่อได้รับอิทธิพลจากที่อื่น

2.3) ในเขตวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ อาจมีองค์ประกอบที่แตกต่างกัน

3) การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม เมื่อสังคมหนึ่งติดต่อกับอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งเป็นสังคมต่างชาติพันธุ์ ต่างวัฒนธรรม ผลที่เกิดขึ้น คือ เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมเดียวกันได้ การติดต่อแลกเปลี่ยนกันระหว่างสังคมที่แตกต่างกันนี้จะก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการนั้นจะช้าหรือเร็วก็ขึ้น อยู่กับการผสมผสานว่าจะมากน้อยหรือเข้มข้นมากเพียงใด อีกประการหนึ่งการผสมผสานทางวัฒนธรรมนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับ สภาวะแห่งความสอดคล้อง (strain to consistency) อันเป็นจุดที่เกิดความพอดีหรือ

ความสมดุลกันนั่นเอง โดยทั่วไปแล้วการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อทั้งสองวัฒนธรรม มีความคล้ายคลึงกัน ทั้งในด้านความเชื่อ ขนบธรรมเนียม รูปแบบวิถีชีวิต รวมทั้งขึ้นอยู่กับ การมีทัศนคติที่ดีหรือการไม่ปิดกั้นต่อวัฒนธรรมใหม่ที่ ให้ผลกระทบต่อพวกเขา

4) การยอมรับวัฒนธรรมใหม่ (transculturation) หมายถึง วัฒนธรรมหนึ่งถูกนำไป ใช้ใน อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยอาจไม่ต้องมีการติดต่อบริเวณสังคมก็ได้ เมื่อมีผู้ใดคิดค้นสิ่งใดและประสบ ความสำเร็จ คนในสังคมอื่นเห็นเข้าอาจนำไปปรับใช้กับสังคมของตนก็ได้ กระบวนการนี้เกิดขึ้นได้ก็ ด้วยมีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เมื่อเกิดการยอมรับวัฒนธรรมกันมากขึ้น กระบวนการต่อมา ก็คือ กระบวนการผสมกลมกลืน (อมรา พงศาพิชญ์. 2547: 14; Steward. 1972: 3)

วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่กว้างลึกครอบคลุมวิถีชีวิต บรรทัดฐาน คุณค่า จารีตประเพณี ความ เชื่อ ระบบความคิดของสังคมมนุษย์ ดังนั้นการวิเคราะห์เรื่องวัฒนธรรม จึงจำต้องมุ่งไปใน รายละเอียดทุกแง่ทุกมุม และต้องมองวัฒนธรรมแบบองค์รวม (holistic) ทั้งนี้โดยไม่มีสิ่งที่จะดู สิ่งแวดล้อมในสภาวะและสถานการณ์ของช่วงนั้น ๆ ว่ามีผลกระทบต่อวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด และทำให้วัฒนธรรมนั้น ๆ แปรเปลี่ยนไปในรูปใด ทั้งนี้เพราะการจะเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสังคมหนึ่ง ๆ อย่างถ่องแท้ นั้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากดังที่ France Boas แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ผู้ วางรากฐานมานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมไว้ ซึ่งต่อมาก็มีศิษย์เอกอีก หลายคนสืบต่อความนึกคิดนี้เช่น (Ruth Benedict 1887-1978) และ (Margaret Mead) สำหรับรูท นั้น เธอกล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นคำเรียกทางสังคมวิทยาที่เรียนรู้ทางพฤติกรรมที่ไม่ ได้มีมาแต่กำเนิด โดยเรียนรู้จากผู้ใหญ่ของยุคสมัยนั้น ๆ (Bernard & Spencer. 1996: 139)

4. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อย (ethnic group and identity)

ในสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม รูปแบบวิถีความเป็นอยู่ก็ แตกต่างกันไปจึงทำให้เกิดกลุ่มต่างวัฒนธรรมขึ้น และความต่างต่างนั้นแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ วัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อย ซึ่งนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน Redfield เรียกว่า Great Tradition และ Little Tradition ดังที่กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ สังคมชาวนาและวัฒนธรรม (peasant society and culture) (Redfield, 1989, pp. 2-3) จากความหมายที่นำมาอธิบายถึง Great Tradition นั้นหมายถึงสังคมของชนชั้นสูง สังคมของเหล่าขุนนางและนักปราชญ์ ซึ่งจัดเป็นวัฒนธรรมหลักของ สังคม ในขณะที่เดียวกันก็มีอีกวัฒนธรรมหนึ่ง คือ Little Tradition ที่หมายถึง วัฒนธรรมของสังคม ส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเป็นสังคมพื้นบ้าน และเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ จากงานวิจัยของ Redfield ที่เม็กซิโกในเรื่อง “รูปแบบการติดต่อของความต่อเนื่องของวัฒนธรรมเมืองและพื้นบ้าน” ที่

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
วันที่ 31 ต.ค. 2555
เลขทะเบียน 250339
เลขเรียกหนังสือ

ได้เลือกประชากรสำหรับการวิจัยไว้ 4 แห่งที่รัฐยูคาทาน โดยประชากรสำหรับศึกษาทั้ง 4 แห่ง จะเป็นกลุ่มประชากรที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ เป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานของวัฒนธรรมเดียว จากการปิดกั้นของวัฒนธรรมอื่นและกลุ่มที่รับวัฒนธรรมอื่นหลากหลายแล้วได้ ผลสรุปว่าวัฒนธรรมของสังคมระดับสูงจะมีศูนย์กลางเจริญอยู่ในเมืองเป็น วัฒนธรรมใหญ่ และวัฒนธรรมที่กระจายอยู่รอบ ๆ เมือง ที่เป็นส่วนของหมู่บ้านนั้นเป็นวัฒนธรรมย่อย ความหมายของวัฒนธรรมย่อยที่กล่าวนี้ คือ วัฒนธรรมที่รับสืบทอดมา แต่โบราณของกลุ่มชนที่มีจำนวนมากที่อยู่นอกเมือง มีชีวิตความเป็นอยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันในหมู่บ้าน จนทำให้กลายเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านมีรูปแบบแห่งความคิดในด้านค่านิยมที่เป็น แบบดั้งเดิมและปิดกั้นตนเองจากวัฒนธรรมอื่น สำหรับวัฒนธรรมใหญ่เป็นวัฒนธรรมของคนส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในเมือง วัฒนธรรมของคนกลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้แบบคนเมือง ความเจริญทางด้านการศึกษาและการปกครอง สำหรับการศึกษารื่อง วัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อยของประเทศจีนในปัจจุบัน ก็คือการวิจัยเกี่ยวกับสภาวะของวัฒนธรรมท้องถิ่นในสังคมสมัยใหม่ ความจริงแล้วการศึกษาพัฒนาการของประวัติศาสตร์ชาติหนึ่ง ๆ ที่มีช่วงเวลาอันยาวนานนั้น หากจะเลือกศึกษาแต่เฉพาะวัฒนธรรมใหญ่ก็นับว่าเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง เพราะในทั่วทุกภาคส่วนของวัฒนธรรมใหญ่ย่อมมีวัฒนธรรมย่อยผสมผสานอยู่เสมอ อีกทั้งต่างมีผลกระทบซึ่งกันและกันในการเติมแต่งให้วัฒนธรรมมีความสมบูรณ์ ขึ้น ความสำคัญของวัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อยนั้นไม่เพียงแต่จะถูกนำมาใช้ในการ วิเคราะห์เรื่องสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ เท่านั้น ในการวิจัยด้านดนตรี ทฤษฎีทางวัฒนธรรม (Culture Theory) ของ Redfield ได้ถูกนำมาใช้ในการวิจัยด้านดนตรีเช่นกัน (Nettl & Bohlman. 1991: 69-71)

ในสังคมอินเดียที่มีเอกภาพของความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้น ได้ทำให้เห็นถึงความคงอยู่ของวัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อยอย่างชัดเจน และจากประวัติวิวัฒนาการของอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ นั้นมีการกระทำระหว่างกัน ตลอดมาระหว่างวัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อย และจากความเจริญอย่างรวดเร็วของอารยธรรมนั้น ภายในของกระบวนการแห่งพัฒนาการวัฒนธรรมย่อยย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่ง วัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อยย่อมเกี่ยวข้องกับความเป็นวัฒนธรรมเมืองและ วัฒนธรรมพื้นถิ่น (Thio. 1989: 74) และความเป็นเมืองก็แตกต่างจากหมู่บ้านโดยสิ้นเชิงด้วย จำนวนความหนาแน่นของประชากร ความสำคัญของสถานที่หรือสถานที่ที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยทั่วไปแล้วส่วนที่เป็นวัฒนธรรมใหญ่มักจะมีแกนของเมือง อันเป็นจุดศูนย์กลางสำหรับทุกเรื่อง แต่ในประเทศใหญ่ ๆ เช่น ประเทศอเมริกาบางเมืองที่เป็นส่วนที่ค่อนข้างชนบทก็ยังคงถูกยกเป็นเมือง การที่จะพิจารณาว่าที่แห่งนั้น ๆ เป็นเมืองหรือไม่กำหนดไว้ว่า “เมืองต้องมีที่พักอาศัย มีแหล่งอุตสาหกรรมและส่วนที่ทำธุรกิจ” (Fenton Keyes “The Correlation of Social Phenomera

with Community Size” (Nimkoff. 1964: 94) วัฒนธรรมของสมาชิกในเมืองเรียกว่า วัฒนธรรมเมือง (urban culture) ซึ่งหมายถึงวัฒนธรรมของเมืองต่าง ๆ ทั่วโลก โดยมีแบบปฏิบัติและเรื่องราวอันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสมัยอดีตและปัจจุบัน แตกต่างจากกลุ่มชนบท เนื่องจากวัฒนธรรมเมืองเป็นศูนย์กลางสำหรับทุกเรื่อง ดังนั้นวัฒนธรรมเมืองจึงมีผลต่อวัฒนธรรมของกลุ่มชนบทอย่างแน่นอน ทั้งนี้วัฒนธรรมเมืองจึงอาจมีความเป็นสมัยใหม่มากกว่าชนบท ในขณะที่วัฒนธรรมชนบทยังคงความเป็นอดีตอยู่มากกว่าวัฒนธรรมเมือง สำหรับวัฒนธรรมจีนซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีความเจริญมานาน อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันนี้ทั้งวัฒนธรรมใหญ่และ วัฒนธรรมย่อย แต่วัฒนธรรมใหญ่ของจีนจะเป็นผลสะท้อนจากนักคิด นักปรัชญา นักการศาสนาที่น่าจะเรียกว่า วัฒนธรรมของชนชั้นสูง ส่วนวัฒนธรรมย่อยนั้นหมายถึง วัฒนธรรมของคนส่วนมากที่เต็มไปด้วยเนื้อหาและสีสันของความเป็นพื้นถิ่น ทั้งสองวัฒนธรรมต้องมีส่วนเสริมเติมแต่งซึ่งกันและกัน อีกทั้งมีความสำคัญเท่ากันโดยจะละเลยวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งไปไม่ได้เลย

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาเชิงสำรวจจากเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดขอบเขตในการศึกษาเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานครเท่านั้น จำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษาเป็นกลุ่มคนทางตะวันออก ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น ญวน มอญ ลาว อินเดีย ชิกข์ กลุ่มคนทางตะวันตก ได้แก่ โปรตุเกส

การนำเสนอข้อมูล

วิธีการจัดการข้อมูลโดยนำข้อมูลที่เป็นการศึกษาจากตำรา บทความ เอกสารต่าง ๆ มาเรียบเรียงเพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมาของกลุ่มเหล่านั้นในประเทศไทย อีกส่วนที่นำเสนอ คือ การรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาจัดทำสถานภาพการวิจัยของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ว่ามีการศึกษาไว้มากน้อยเพียงใดและมีประเด็นใดบ้าง